

REKONSTITUOVANÉ RODINY

*výzkum realizovaný v rámci projektu
Komplexní výzkum o situaci rodin a seniorů (2018-2022)*

WORKSHOP 6. 5. 2019

Jana Paloncyová

Jana Barvíková

Sylva Höhne

Věra Kuchařová

Olga Nešporová

Úvod – definice a statistika

Definice: rodina s nezaopatřenými/závislými dětmi, mezi nimiž je alespoň jedno dítě z předchozího vztahu některého z partnerů, tedy rodiny, v nichž žije trvale nebo převážnou část měsíce alespoň jedno dítě s jedním vlastním a druhým nevlastním rodičem

Dostupná data: standardní demografická data, ani šetření týkající se materiálního a finančního zabezpečení (např. SILC) tyto rodiny nezachycují

Výběrové šetření: VÚPSV, v. v. i. ve spolupráci se STEM/MARK, a.s.; kombinací metody PAPI a CAWI dotázáno **861 respondentů**, z toho **36 % mužů** (říjen – listopad 2018)

Rekonstituované rodiny z pohledu sociodemografie

- **nevlastním rodičem** je většinou **muž** (pouze muž 74 %, muž i žena 9 %, tedy celkem 83 % rodin)
- v 19 % rodin jsou děti žijící převážně jinde než v domácnosti respondenta, nejčastěji je to jen jedno dítě (63 %), děti muže
- většinou jsou partneři **nesezdaní** (61 %)
- naprostá většina (71 %) respondentů byla zaměstnaná, případně OSVČ (8 %); 15 % dotázaných bylo na MD/RD (v 98 % ženy), a to bez souběžné výdělečné činnosti (10 %); **souhrnně pracovali oba partneři v 68 %** rek. rodin, ve 20 % byl jeden z nich na mateřské, případně rodičovské dovolené a druhý pracoval

Děti v rekonstituovaných rodinách

- **složitost vztahů** – děti respondenta a/nebo partnera žijící převážně v domácnosti, děti respondenta a/nebo partnera žijící převážně jinde, společné děti

Děti v rekonstituovaných rodinách (v %)

POČET DĚTÍ V RODINĚ CELKEM – bez ohledu na biol. rodiče a místo převážného pobytu		z toho žijících v domácnosti (vlastní i nevlastní – řádková %)		
		jedno	dvě	tři (a více)
jedno	26,1	100,0	-	-
dvě	37,4	9,0	91,0	-
tři	24,3	10,0	22,5	67,5
čtyři a více	12,2	3,8	23,8	72,4
celkem	100,0	32,4	42,4	25,2

Zdroj: RekRod2018

Věk dětí žijících v domácnosti dle počtu dětí (podíly v %)

	počet dětí v rodině				celkem
	jedno	dvě	tři	čtyři a více	
aspoň jedno mladší 3 let	12,2	32,6	50,9	63,0	31,2
aspoň jedno ve věku 4 až 6 let	15,4	26,0	40,9	50,0	26,8
aspoň jedno ve věku 7 až 15 let	42,7	72,1	88,9	93,5	67,0
aspoň jedno starší 16 let	29,7	36,4	42,1	45,7	35,9

Zdroj: RekRod2018

Partnerství a rodičovství

- podíl rekonstituovaných rodin založených na manželství klesá s rostoucím počtem dětí v rodině
- společné dítě měly v době výzkumu dvě třetiny manželů, ale pouze třetina nesezdaných párů
- čím více dětí rodina má, pak je hledání shody o něco obtížnější, a to v oblasti hospodaření, pracovního vytížení a výchovy dětí
- rozvod či rozchod se svým nynějším partnerem zvažovala pětina dotázaných, častěji ženy než muži (24 %, resp. 13 %)
- i v těchto rodinách je patrný ideál dvou dětí, na druhé straně je silná i preference jednoho dítěte (11 % žen, 22 % mužů, CVVM 2016: 9%), a naopak každá třetí žena a každý čtvrtý muž by chtěl dokonce tři či více vlastních dětí

Vztahy v rodinách - „hierarchie kvality“

- **vztahy s i mezi dětmi souvisí s jejich věkem**
- **v roli nevlastního rodiče se cítí méně komfortně muži než ženy**
- **narození společného dítěte v průměru příliš nezhoršuje, ani nezlepšuje vztahy, pouze ženy hodnotí svůj i partnerův vztah s nevlastními dětmi v rodinách se společným dítětem hůře**
- **horší vztahy mezi vlastní a nevlastní matkou než mezi danými otci**

FINANČNÍ A MATERIÁLNÍ SITUACE

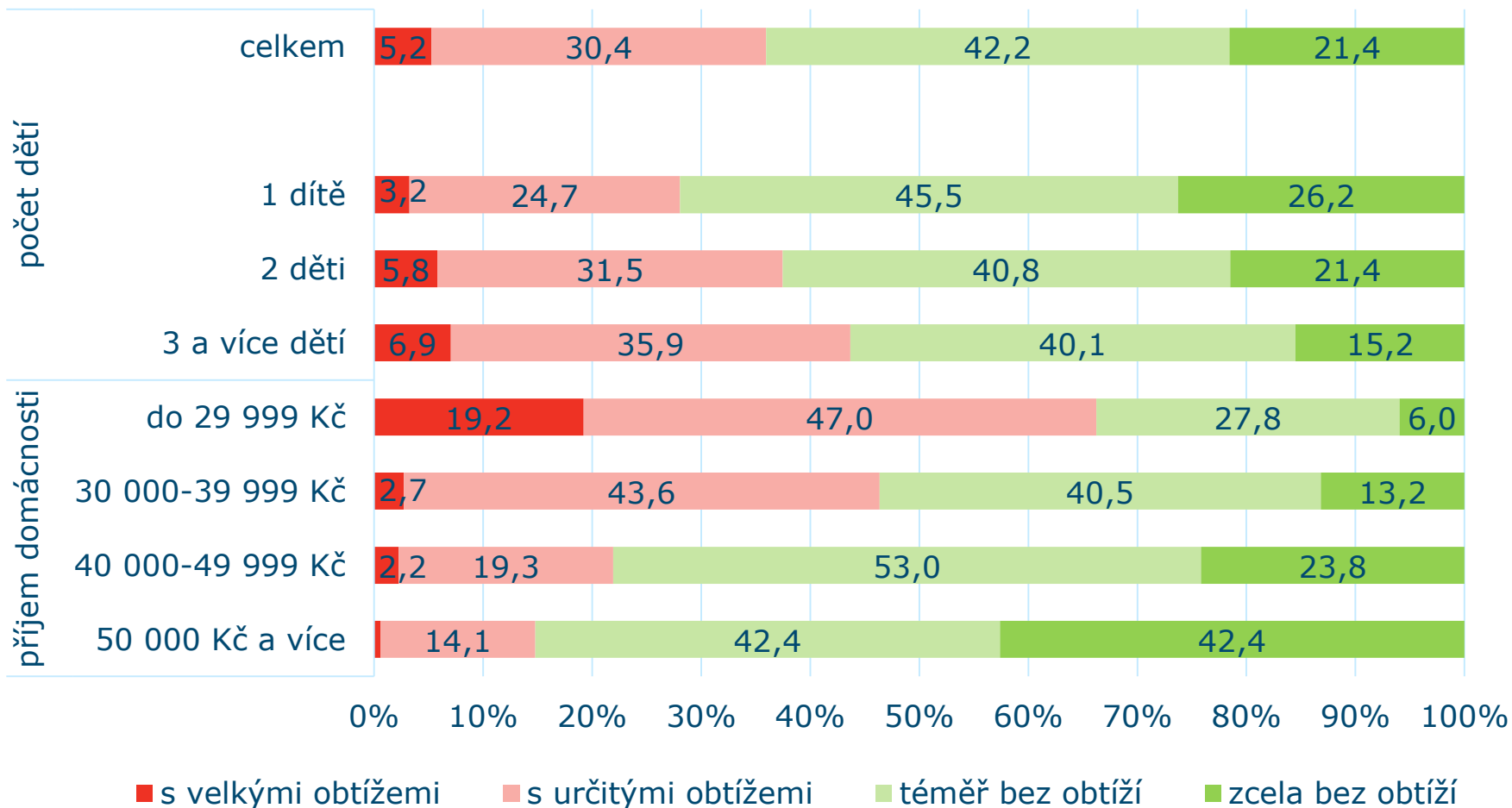
REKONSTITUOVANÉ RODINY

Příjmová situace

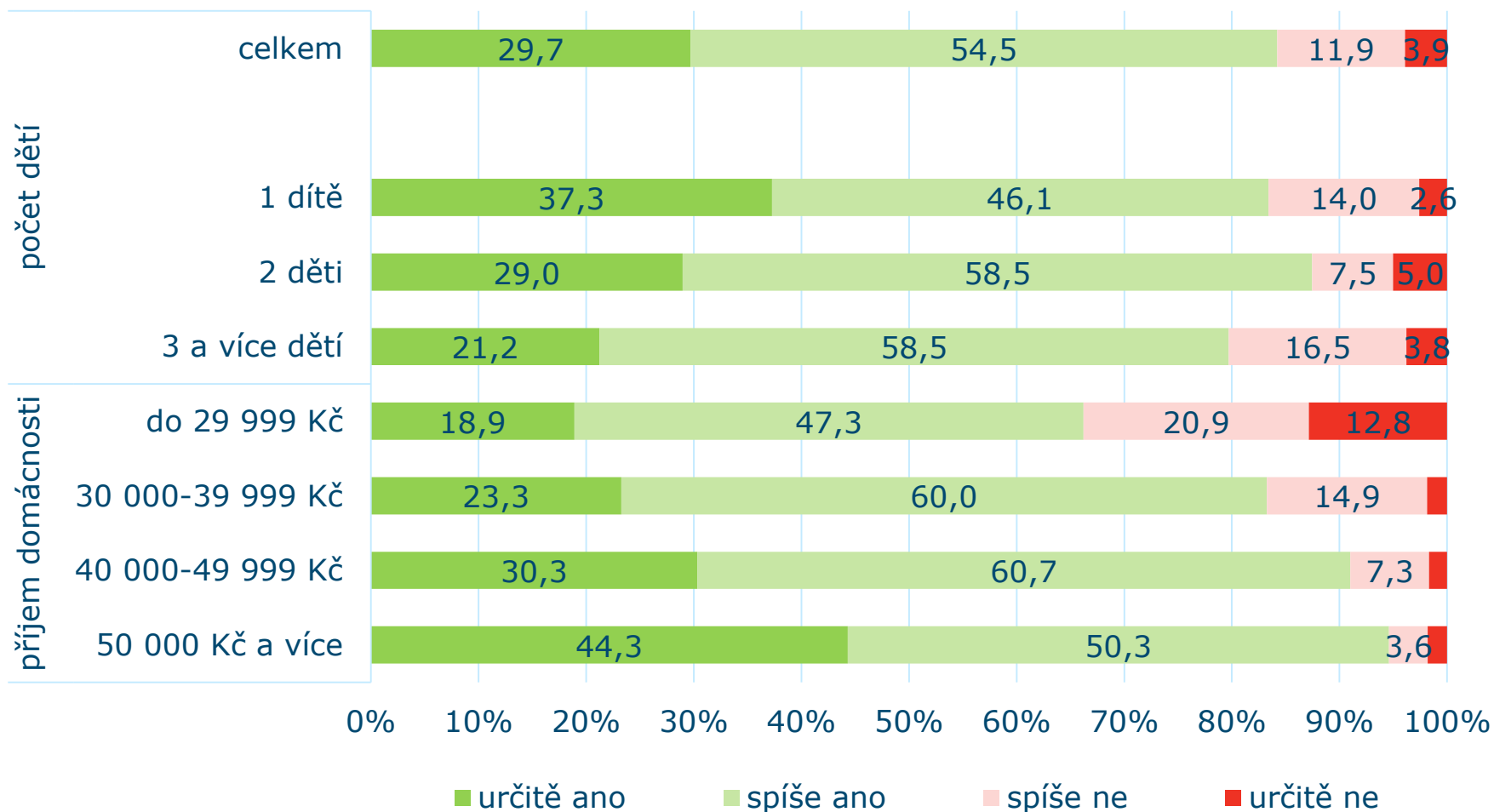
- Úplné rodiny, sociodemografická struktura domácnosti (oba výdělečně činní rodiče: 73 % manželů, 66 % nesezdaných)
- Čistý měsíční příjem domácnosti uvedlo 84 % rodin

	celkem	manželé	nesezdaní
do 29 999 Kč	20,9	14,8	24,9
30 000 - 39 999 Kč	30,5	26,4	33,1
40 000 - 49 999 Kč	25,1	28,2	23,1
50 000 a více Kč	23,5	30,6	18,9

Jak vycházejí s příjmy

Můžete dětem zaplatit vše, co potřebují

V jakém bytě bydlí

	typ soužití		počet dětí			celkem
	manželé	nesezdaní	1 dítě	2 děti	3 a více dětí	
vlastní byt	29,2	24,6	33,7	26,8	16,1	26,4
vlastní dům	38,7	26,9	21,1	35,1	38,7	31,5
družstevní byt	6,0	9,1	11,8	5,8	6,5	7,9
nájemní byt	19,0	32,0	26,9	24,7	30,9	26,9
byt rodičů, příbuzných	6,8	6,1	5,4	7,4	6,0	6,4
jiná možnost	0,3	1,3	1,1	0,3	1,8	0,9

SLAĎOVÁNÍ RODINY A ZAMĚSTNÁNÍ

REKONSTITUOVANÉ RODINY

Zaměstnanost matek (rodičů)

- V RekRod je zaměstnanost matek „vyšší“, než v rodinách se 3 a více dětmi v našem šetření (dále VR); u žen i mužů odpovídá “běžné populaci“ (dle dat ČSÚ - jiný ukazatel)
- V RekRod pracuje cca 70 % matek vs. 61 % ve VR. - U tříletých dětí se cca 1/3 matek věnuje celodenní péči o dítě, u dvouletých 2/3 matek (méně než ve VR).
- S věkem (nejmladších) dětí zaměstnanost žen roste – až na 90 %
- Výdělečně činní rodiče pracují převážně na plný úvazek - 92 % mužů a 80 % žen; kratší úvazky žen odpovídají průměru ČR, jde většinou o úvazek 0,5 nebo větší
- Také výše úvazku závisí na věku a počtu dětí (= historii vztahu/ů)
- Slad'ování práce a rodiny usnadňuje dělba činností mezi partnery, přitom partnerská dělba rolí nese rysy tradičního chápání, ale většina rodičů je s ní spokojená. Slad'ování komplikují zejména nároky na péči o děti nebo jiného člena rodiny.

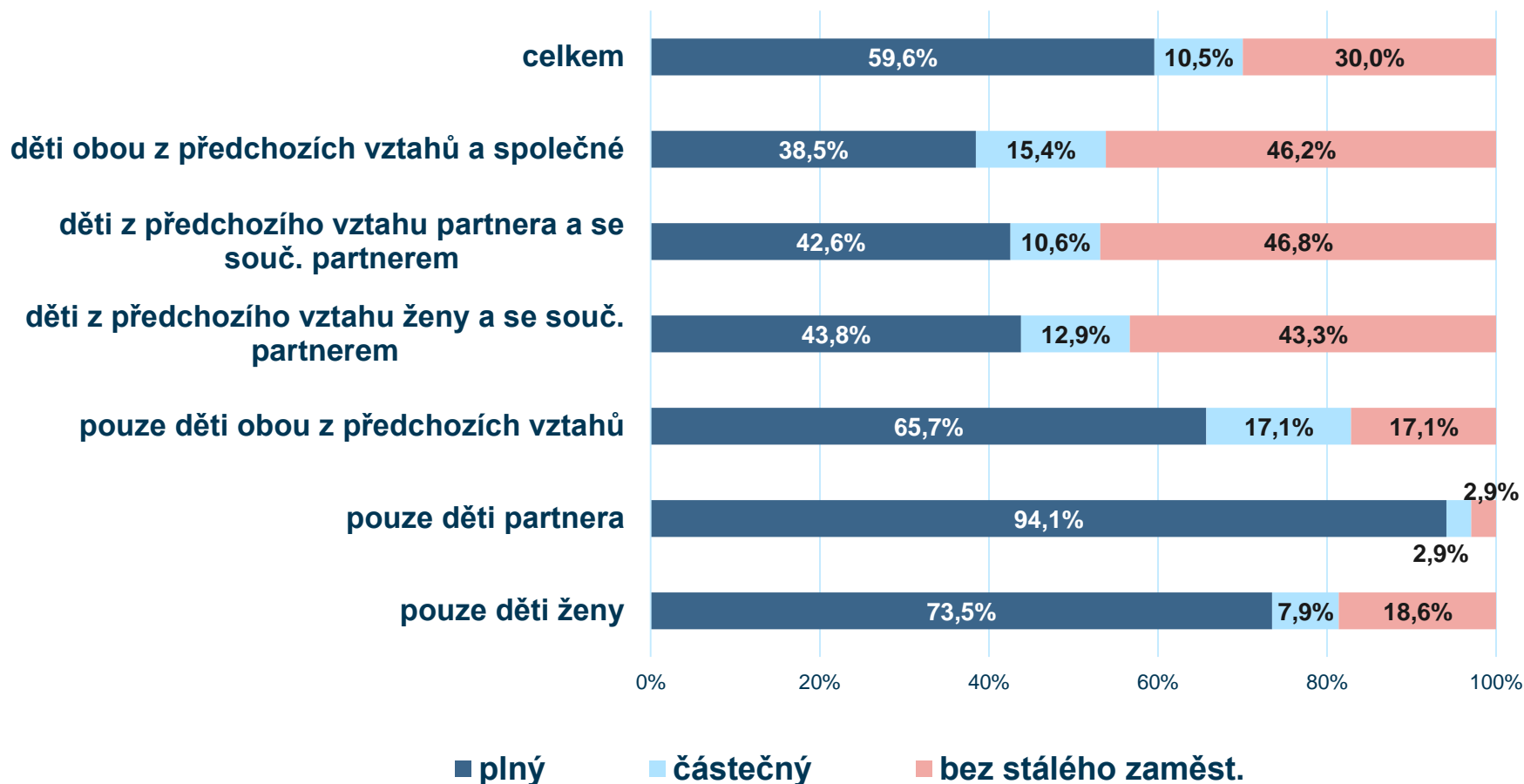
Zaměstnanost žen – srovnání různých cílových skupin

Pozn.: podíly dětí různého věku se ve srovnávaných výzkumech liší, ve všech jsou děti předškolního věku a děti starší

	podíl zaměstnaných žen	ženy na MD, RD, pobírající RP dle věku nejmladšího dítěte:			zaměstnané ženy podle úvazku		
		1 rok	2 roky	3 roky	plný úvazek	kratší úvazek 0,5 a více	nižší úvazek + nestálé zaměstnání
RekRod	71 %	87 %	71 %	30%	87 %	11 %	2 %
VíceRod	61 %	90 %	82 %	45 %	78 %	19 %	3 %
SDA 2015 - rodiny s 1-2 dětmi	cca 72 % v UR, 91 % v NUR				cca 85 %	15 % žen z ÚR, 12 % z NUR	
Finanční podpora rodin 2018	77 %				cca 90 %	7 – 14 % podle věku dítěte	

Zaměstnanost a velikost úvazku ženy podle typu rodinného soužití z hlediska rodičovství partnerů, v %

Pozn.: děti respondentek se současným partnerem jsou obecně (nej)mladší

Reflexe problémů při kombinování rodinných a pracovních rolí, srovnání tří šetření rodičů s různým počtem dětí, v %

- ženy v rekonstituovaných r. spokojenější, rozdíly podle počtu dětí u mužů

	obojí zvládám bez větších problémů	dobře zvládám pracovní povinnosti, ovšem na úkor rodiny	zvládá obojí tak napůl	mám problémy v práci i v rodině nebo zanedbávána práce ve prospěch rodiny
šetření rekonstituovaných rodin 2018				
muži	60,4	24,3	13,2	2,0
ženy	65,7	17,4	12,4	4,5
šetření rodin se 3 a více dětmi 2018				
muži	51,3	27,8	16,5	4,4
ženy	53,4	16,0	22,4	8,3
šetření rodin s 1-2 dětmi 2015				
muži	58,4	28,1	11,3	2,3
ženy	56,1	19,0	19,3	3,7

Hodnocení dostatečnosti času věnovaného respondentem vybraným okruhům činností, podíly odpovědí v %

- nedostatek času na vlastní zájmy a na péči o děti/čas s dětmi
- zatížení časovými nároky výdělečné činnosti méně než ve VR

okruh činností	jste spokojen/a s množstvím času, který věnujete:		
	ano, jsem spokojen/a	ne, chtěl/a bych věnovat více času	ne, chtěl/a bych věnovat méně času
výdělečná činnost	60,4	12,4	27,2
domácnost	61,2	26,6	12,2
děti	54,0	45,3	0,7
vlastní koníčky a zájmy	39,6	58,8	1,6

VNÍMÁNÍ A HODNOCENÍ RODINNÉ POLITIKY

REKONSTITUOVANÉ RODINY

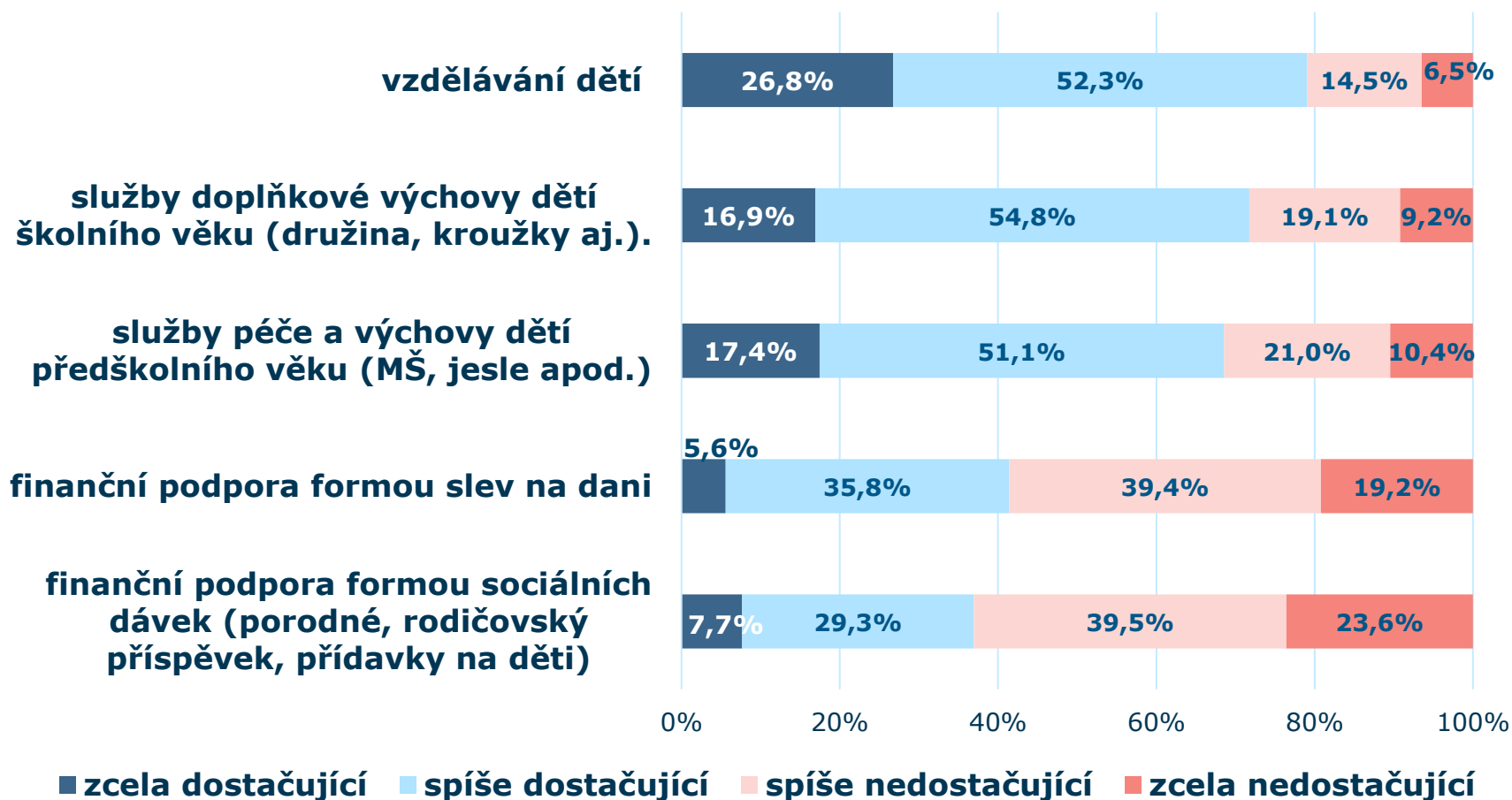
Vybrané základní poznatky

- Při hodnocení významu státní podpory vs. vlastní odpovědnosti /autonomie/ rodiny je přisuzována podobně velká role státu i rodině (stát má řešit spíš výjimečné situace); názory jsou málo diferencovány (částečně vzděláním, mírou EA a finanční situací rodiny)
- Nefinančním formám podpory (službám) je přiřkládán o něco větší význam než finančním formám – odlišné od vícedětných rodin (obdobný význam); názory diferencuje vzdělání a u žen socioekonomický status (neaktivní žádají dávky)
- Mezi finančními podporami jsou spíše požadovány daňové úlevy než dávky (ale pro ¼ dotázaných jsou stejně žádoucí obě formy); preference úlev je v rekonstituovaných rodinách nižší než ve vícedětných rodinách;
- Vlastní zkušenost rodičů – obdobné hodnocení jako u vícedětných rodin: nejvíce jsou dotázaní spokojeni se zabezpečením vzdělávání svých dětí; nejméně jsou rodiče spokojeni s finanční podporou rodin dávkami.

Preference rodinných dávek vs. daňových úlev v datech různých šetření, v %

název a rok šetření	upravená škála (ze 7-bodové)				
	1 dávky	2	3	4	5 daně
rekonstituované rodiny 2018	8,8	14,0	23,1	31,7	22,4
vícedětné rodiny 2018	10,0	14,5	22,5	25,3	27,8
finanční podpora rodin s dětmi 2018	13,7	24,6	17,7	27,0	17,0
rodiny ve střední fázi rodinného cyklu 2016	11,6	23,9	27,2	19,4	17,9
rodiny s (1-2) dětmi v ČR 2015	14,2	19,3	25,4	24,9	16,1

Jak hodnotíte pomoc/podporu, která byla poskytnuta Vaší rodině ze strany státu či Vaší obce/města ve vybraných oblastech? – odlišné dle příjmů

KVALITATIVNÍ ŠETŘENÍ

REKONSTITUOVANÉ RODINY

Metodika

- **Cílem zjistit, jak se žije v rodinách, kde je nevlastní rodič:**
 - *Jaké to je starat se o děti partnera, sdílet s nimi domácnost nebo vychovávat své dítě s partnerem, který není jeho rodičem?*
 - *S čím se tyto rodiny potýkají, kde potřebují pomoc zvnějšku?*
- **18 HR s respondenty se zkušeností s výchovou dítěte v rekonstituované rodině (říjen – prosinec 2018),**
- **12 žen a 6 mužů**
- **věk 30–55 let (2/3 41-48 let)**
- **z Čech a Moravy, velkých a menších měst i venkova**
- **motivací k účasti na výzkumu nejčastěji touha sdílením svého příběhu pomoci jiným, kteří procházejí podobnou zkušeností, a poskytnout náhled odborníkům**

Nejvýznamnější faktory stability rodiny

1. **kvalita vztahu současného páru** (láska, vzájemné porozumění, touha trávit spolu čas a kvality partnera)
2. **společné dítě** (vnímáno jako společné pouto - pokrevním spřízněním s ním se z nových partnerů a jejich dětí stává rodina)

Nejčastější zdroje napětí v rodině

- problémy s dětmi a rozdílné názory partnerů na výchovu
- chování expartnera-biologického rodiče dítěte

Nejsilnější důvody bezradnosti a pochybností

- s výjimkou výstupů platformy Třetí rodič **není kde čerpat vzory** pro to, **jaká je role nevlastního rodiče v rodině**, jak má správně fungovat ve vztahu a výchově vůči vlastním a nevlastním dětem, čeho se vyvarovat atd.

Výhrady respondentů k systému pomoci a přístupu státu

- Omezené možnosti výběru pomáhajících služeb v regionech
- Nedostupnost psychol. a poradenských služeb v regionech
- Nedostupnost psychiatrů poskytujících vedle léčby psychofarmaky i psychoterapii
- OSPOD – nedostatek zájmu, laxnost k ohrožujícímu chování matky, nedostatky v odbornosti
- Podpora rodičovského konfliktu a ustupování (zejména soudy a OSPOD) těm, kteří vystupují agresivně, bezohledně, používají neférové strategie či nedodržují pravidla
- Nedůvěra vůči mužům, že se dokáží postarat o děti – společnost neočekává, že se otcové chtějí starat o děti, a když chtějí, neví, co s tím. Systém na to v mnoha oblastech není připraven a nastaven.
- Nedůvěra státu v kompetence rodičů – stát by se neměl bát přenést odpovědnost za děti zpátky na rodiče

Stát by dle respondentů měl...

- **zajistit větší informovanost laické veřejnosti, a zejména rodičů před rozvodem i po rozvodu, o tom,**
 - že je vhodné začít řešit partnerské problémy, jakmile se objeví, než se prohloubí do té míry, že mohou vést k rozpadu vztahu a rodiny;
 - že je vhodné vyhledat odborníka k řešení vlastních osobních problémů, nejistot a ke zpracování vlastních emocí, aby se nepřenášely na děti;
 - že je vhodné dítěti zajistit podporu psychologa/psychoterapeuta;
 - že jsou i jiné a pro rodiče i děti mnohem lepší možnosti, jak postupovat v soudním řízení než sporný rozvod, že je např. vhodné nechat se rozvodem provést psychologem a k dosažení dohody ve sporných věcech využít mediátora; že je možné vyhnout se případnému podezírání o zneužití výživného např. dohodou na úhradě výživného formou příspěvků na konkrétní aktivity a potřeby dítěte, nebo poukazováním dohodnutých částek od jednoho či obou rodičů přímo na účet dítěte.
- **zajistit dostupnost odborných služeb na podporu nekonfliktního rozchodu/rozvodu (mediace, poradenství a psychoterapie) a snížení jeho negativního dopadu na děti a dospělé.**
- **zařídit, aby se dětem v období rozchodu/rozvodu rodičů a sžívání nové rodiny častěji dostávalo podpory psychoterapeuta.**

- **podpořit a) informovanost rodičů v rozvodu a v rekonst. rodinách v souvislosti s nastavením péče o děti, rolí a vztahů v těchto rodinách, a b) dostupnost podpory při řešení krizových situací odborníky zkušenými v této problematice.**
- **podpořit informovanost laické i odborné veřejnosti o fungování rekonstituovaných rodin a jejich problémech („zboření mýtů“).**
- **zajistit, aby školy připravovaly děti a studenty na život ve 21. století.**
- **usnadnit těmto rodinám život v nejrůznějších praktických záležitostech – např. pokud partner zastupuje rodiče jako doprovod dítěte k lékaři.**
- **v rámci své bytové politiky se snažit o dostupnost bytů pro rodiny s nízkými a průměrnými příjmy.**
- **pomáhat jen jedincům, kteří pomoc skutečně potřebují, ne plošně**
- **podpořit stabilitu partnerství v rodinách s malými dětmi, kde třetí plochou mezi partnery je finanční situace, usnadněním návratu žen na trh práce podporou institucionálních služeb péče o děti a cenově dostupných alternativních forem (chůvy).**

Děkujeme za pozornost!